

Tardor 2013

Protestem més o protestem diferent?

Toni Rodon

Doctor en Ciències Polítiques i Socials. Professor associat a la UPF, la UdG i consultor a la UOC i investigador a la UPF

Membre del col·lectiu El Pati Descobert, www.elpatidescobert.cat
www.tonirodon.cat ; @elpatidescobert

Places plenes de gent, manifestacions que omplen carrers, gent que es dona la mà durant centenars de quilòmetres, civeractivisme constant a través de les xarxes socials o recollides de signatures per les causes més diverses. Tots aquests escenaris són només alguns exemples d'allò que veiem tot sovint en la nostra vida diària, sigui com a mers observadors o com a participants directes. Es tracta d'escenaris diversos que s'agrupen sota un concepte comú: la protesta ciutadana. La protesta ja fa dècades que es va instal·lar en el nostre imaginari col·lectiu, però sembla que la interminable crisi econòmica que estem vivint l'hagi tornat a posar de nou en les portades dels diaris.

No obstant això, conviuen entre nosaltres dues percepcions: d'una banda, hi ha qui considera que en els últims anys la protesta ciutadana ha anat clarament en augment, des de les manifestacions organitzades fins a les noves formes d'activisme internauta. De l'altra, hi ha la percepció, entre alguns sectors, que la societat actual protesta poc o, fins i tot, protesta menys que abans de la crisi. A causa de la greu situació actual—argumenten—és paradoxal que no s'observin més accions col·lectives de protesta.

Un dels problemes principals als quals s'enfronten ambdós arguments és la dificultat de definir la protesta. El terme no significa el mateix a tots els països i el seu significat ha evolucionat al llarg del temps. De fet, és altament probable que el concepte no s'entengui de la mateixa manera per a dues persones diferents. Una problemàtica conceptual que, de fet, també s'ha traslladat en l'àmbit acadèmic. Per exemple, Verba i Nie (1972), als quals devem una de les aproximacions més usades per estudiar la protesta, consideraven la participació ciutadana com a aquells actes “legals” realitzats per ciutadans per tal d'influir en l'elecció dels representants o en les decisions que havien de prendre. Definicions posteriors ja no consideraven la participació política “no convencional” com a il·legal, però la discrepància segueix a l'entorn de l'organització, les causes, la finalitat, o les conseqüències de tota participació política (de protesta o de consum) que vagi més enllà de la convencional (votar, militar en un partit, etcètera).

Els grans canvis en les formes de protesta dels últims anys, coincidents en un context econòmic-social difícil, han portat als investigadors a repensar molts dels conceptes que s'utilitzen. En particular, ha reviscolat la idea de la “normalització de la protesta”, una tesi que prengué força els anys vuitanta i noranta i que intentava explicar els canvis en els tipus de protesta des de dues vessants: cada vegada hi havia protestes que abraçaven àmbits més diversos i cada cop el perfil de manifestants era més divers. Tot i que les conclusions no eren del

tot clares (Aelst i Walgrave, 2001), la recerca confirmava que aquells que protesten i aquells que no ho fan cada cop s'assemblaven més. És a dir, la protesta poc a poc deixava d'estar en mans de les persones més educades, amb més recursos i en una situació laboral més estable.

Així, els esdeveniments econòmico-socials que estem experimentant avui en dia no només han generat el dubte de si la protesta ha crescut sinó que han tornat a posar sobre la taula la idea que les protestes són cada cop més plurals. Ara bé, és realment així? Des de l'acadèmia, sorgeixen de nou preguntes d'allò més rellevants: hi ha diferències substancials entre els ciutadans que protesten i els que no ho fan? O el context de crisi econòmica ha mobilitzat a tothom per igual? Més en general, han crescut les protestes ciutadanes en l'última dècada?

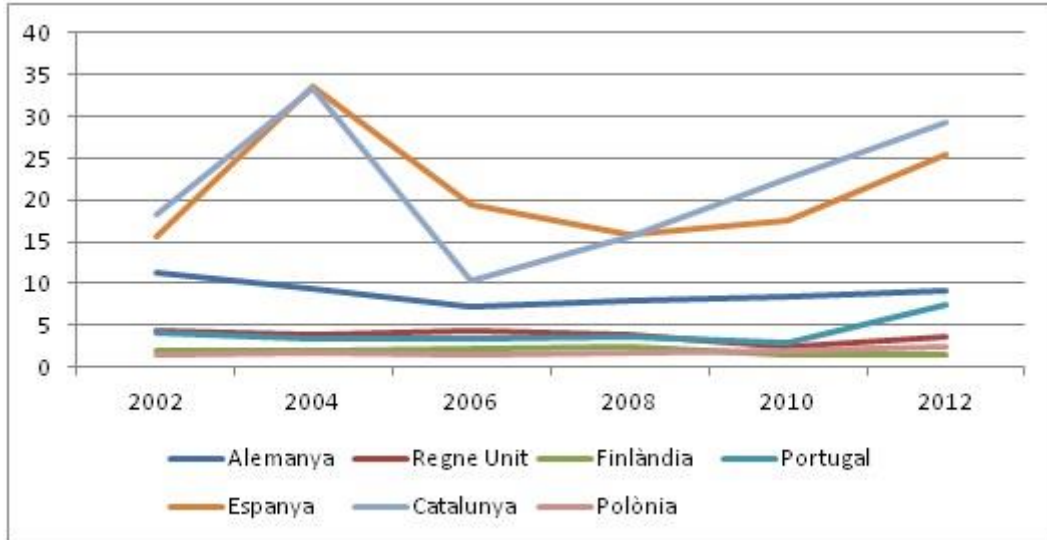
La protesta és un concepte "paraigües" que en el seu si conté diversos instruments utilitzats per la ciutadania per tal d'influir en el govern o en d'altres actors, polítics o no polítics. Les accions poden anar des de les més ortodoxes (manifestacions, vagues..), a les accions directes (boicots...) o fins i tot es poden tractar d'accions violentes. Es fa difícil, per tant, analitzar si s'ha produït un creixement en els últims anys de totes les accions, atès que moltes no estan registrades ni es poden comptabilitzar.

No obstant això, disposem una sèrie d'indicadors que permetrien analitzar la tendència recent de diverses formes de protesta. Així, per exemple, si ens fixem en el percentatge de ciutadans que han participat en manifestacions legals, s'observa un primer patró interessant: aquesta forma de protesta ha crescut allà on la crisi econòmica és més dura, és a dir, als països del sud d'Europa^[1]. A Catalunya el percentatge de ciutadans que participava en manifestacions era, l'any 2002, proper al 15%. L'any 2012 el percentatge s'apropava al 30%. Malgrat que la tendència és a l'alça, no s'arriba al punt màxim, registrat l'any 2004, en un període en què les protestes van ser intenses, sobretot arran de l'atemptat de l'11M a Madrid. Més enllà dels països del sud d'Europa, s'observa com en d'altres latituds la tendència és constant. Ni a l'Europa continental ni a l'Europa de l'Est ni als països escandinaus la participació en manifestacions ha crescut de forma especial.

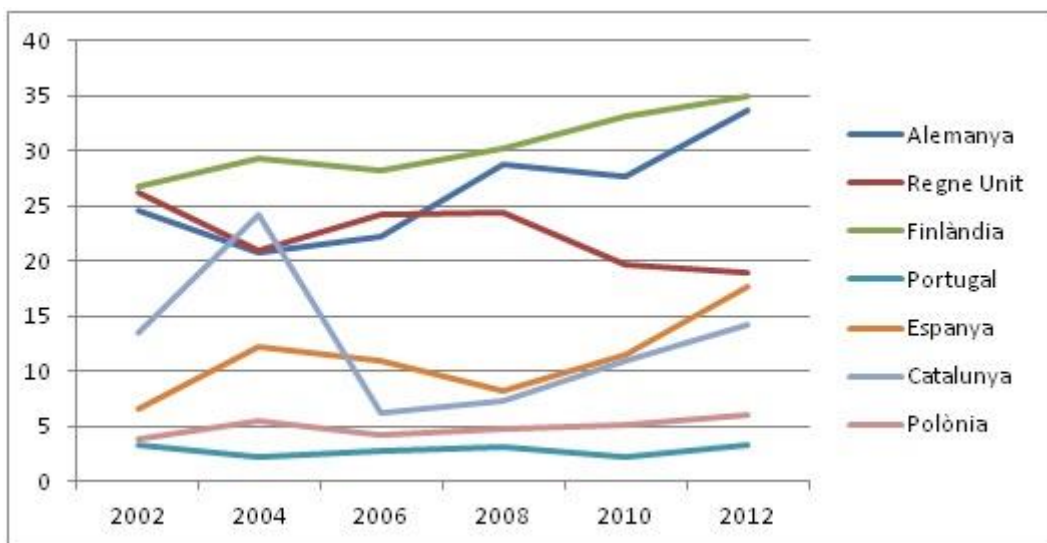

Taula 1: Participació en manifestacions legals per països (2002-2012)

En tot cas, com s'esmentava anteriorment, la participació en manifestacions no és l'única forma de protesta política que existeix. De fet, si prestem atenció a d'altres mecanismes de protesta la fotografia que n'obtenim és diversa. El gràfic següent, per exemple, mostra l'evolució dels ciutadans que realitzen alguna mena de boicot. Finlàndia i Alemanya són els països que encapçalen la llista (amb una tendència creixent), amb Catalunya i Espanya en una situació intermèdia.

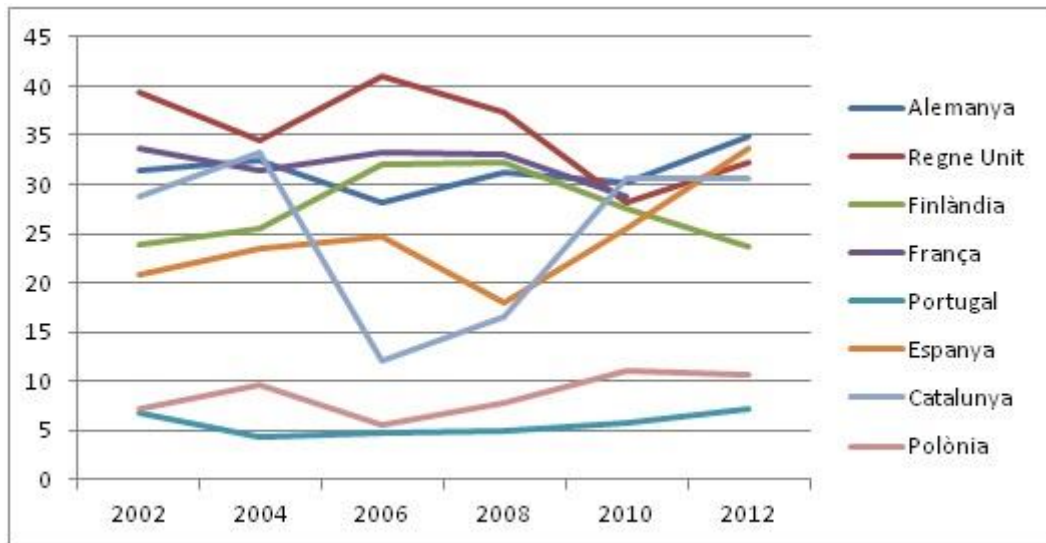
Gràfic 2: Participació en actes de boicot per països (2002-2012)

Un últim indicador, el percentatge de ciutadans que han firmat algun tipus de petició pública, confirma aquesta idea. A excepció de Polònia i Portugal, que presenten percentatges molt baixos, a tots els països representats vora el 25 i el 35% de ciutadans han utilitzat alguna vegada aquest tipus de mecanisme de protesta.

Gràfic 3: Firma de peticions per països (2002-2012)

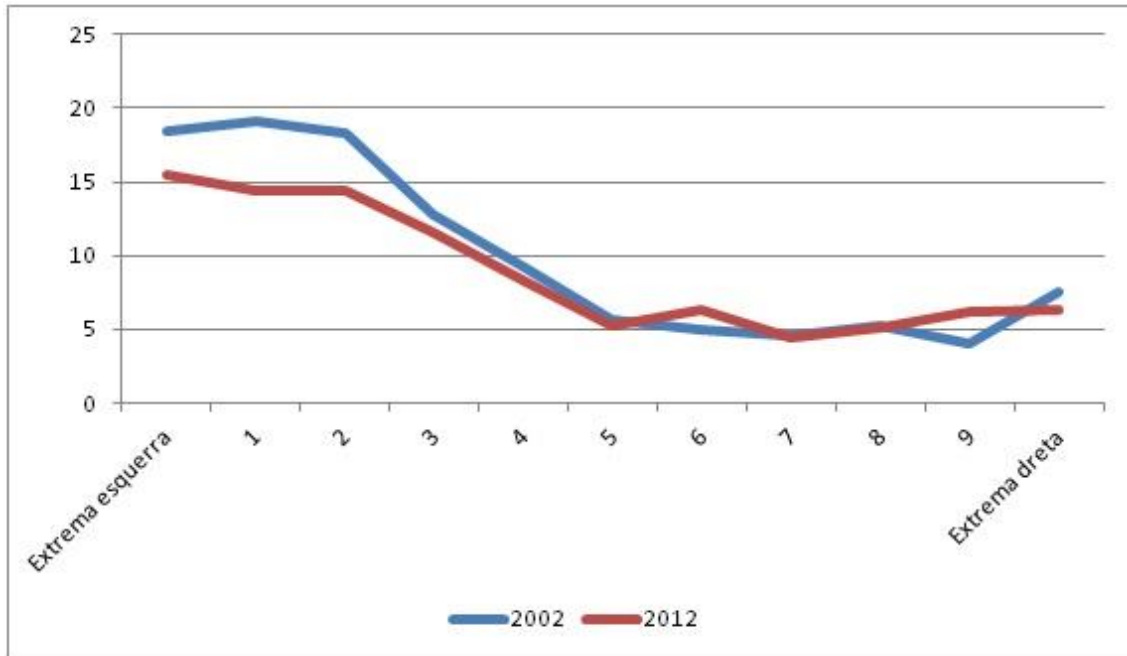
Amb tot, a les dades no s'observa, en general, un repunt especialment important de les accions de protesta en els últims anys. Tampoc es fa palès cap canvi de tendència des que la crisi econòmica es va instal·lar entre nosaltres als voltants de l'any 2008-2009. En tot cas es constata quelcom que ja s'ha observat reiteradament: les formes de protesta varien segons el país. Mentre al sud d'Europa les manifestacions al carrer són més habituals, a l'Europa continental i del nord s'utilitzen amb més freqüència les peticions o fins i tot el boicot. La cultura de protesta i el context social i polític ens expliquen aquesta "especialització" en l'àmbit de la protesta en cada un dels països europeus. Dit d'una altra manera, la intensitat de la protesta pot ser semblant, però cada país protesta a la seva manera.

En el cas català, és cert que la participació en manifestacions, una dels mecanismes de protesta més visibles, ha augmentat notòriament, però també cal constatar que les xifres no es desvien molt d'episodis passats de mobilitzacions. Les investigacions recents que s'han realitzat (Hierro, Rodon i Torcal, 2013) indiquen que la base social del "protestant" ha augmentat, tot i que hi segueix existint un biaix com a resultat del nivell educatiu, de l'edat (els joves protesten molt més) o dels recursos. També existeix un biaix ideològic. En general, s'observa com els extrems protesten més, tot i que l'esquerra encara es mobilitza amb major mesura, fins i tot quan el govern és del mateix color ideològic. El següent gràfic així ho mostra, en un patró que no ha variat si comparem l'actualitat amb la realitat de 10 anys enrere.

Gràfic 4: Participació en manifestacions segons posició en l'eix ideològic (2002-2012)

En resum, les dades indiquen que en el cas català i espanyol, la protesta ha crescut, sobretot en termes de participació en manifestacions organitzades. Aquesta és, al cap i a la fi, la forma més visible de protestar i, per tant, pot originar la falsa percepció que la protesta s'ha fet molt més àmplia i és molt més constant. Mica en mica va creixent, però dista encara d'arribar a sectors generalment allunyats d'aquest tipus de mobilitzacions. En els últims anys, la protesta s'ha normalitzat, però encara segueix sent un mecanisme generalment utilitzat per l'esquerra i que atreu a un perfil determinat de persones. Si els greus efectes de la crisi canvien els patrons i el perfil de protesta, el temps ho dirà.

Notes

[1] Les dades corresponen a l'Enquesta Social Europea (de la primera a la sisena onada). Per a fer-ho més visual, es mostra només una selecció de països. Tot i alguna excepció, la tendència que s'hi observa és majoritària.

BIBLIOGRAFIA

AELST, Peter Van; WALGRAVE, Stefaan. 2001. Who is the (wo)man in the street? From the normalisation of protest to the normalisation of the protester. *European Journal of Public Research*, 39: 461-486.

HIERRO, María José; RODON, Toni; Torcal, Mariano. 2013. Political protest and government's ideology across Europe. Article presentat a la *International Conference on European Social Survey*, Xipre 23-25 novembre.

VERBA, Sidney; NORMAN, H. 1972. *Participation in America: Political Democracy and Social Equality*, New York: Harper and Row.

